

№ 7 (408)
Люты 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

➡ **Дзень роднай мовы: мода – на беларускую –** стар. 3

➡ **На кніжную паліцу: энцыклапедыя «Максім Багдановіч» –** стар. 4

➡ **Пасля прачытання: асобы дарэвалюцыйнага Мінска –** стар. 6

Фота Міколы Козенкі

Напярэдадні адкрыцця XIX Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася цырымонія ўзнагароджання пераможцаў 51-га Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі». Гэтая імпрэза адкрыла святкаванне Года кнігі. Гран-пры ў намінацыі «Триумф» атрымала выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» за кнігу «Дмитрий Струков. Альбом рисунков. 1864–1867», за гэтае ж выданне ўзнагароды атрымалі таксама Алена Сітайла (за мастацкае аздабленне) і выдавецтва «Беларускі дом друку» (за паліграфічнае выкананне). Шэраг беларускіх выданняў перамаглі ў тэматычных намінацыях: фотоальбом «Минск. Город и люди. Фо-

Кніжны кірмаш – узнагароды і сустрэчы

тографии Вадима Качана», каталогі «Паштовыя маркі Рэспублікі Беларусь 2008» і «Паштовыя маркі Рэспублікі Беларусь 2009», кнігі «Библиотека Радзивилов Несвижской ординации: каталог изданий из фонда Центральной научной библиотеки имени Якуба Коласа Национальной академии наук Беларуси, XV–XVI вв.» і Б. Лазуки «Гісторыя сусветнага мастацтва», «Нясвіжскі альбом» Францішкі Уршулі Радзівіл, зборнік паэзіі «Кавалеры і

дамы» (апошнія два – выдавецтваў «Кнігазбор» і «Кавалер» адпаведна) ды іншыя. Уганараваныя таксама некалькі краязнаўчых выданняў – камплект кніг «Твоя столица» (выдавецтва «Народная асвета»), фотаальбом «Слуцк. Путешествие во времени» (выдавецтва «Літаратура і Мастацтва»), кнігі А. Суворова «Ганцавічы. Традыцыі шчодрай зямлі» («Паліграфіка»), Р. Матульскага «Из прошлого в будущее. Библиотеки Беларуси. Ч. I. IX – начало XX в.» і энцыклапедыя «Максім Багдановіч» (абедзве – «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі»), Ю. Бохана і А. Скеп'яна «Побыт феадалаў Вялікага Княства Літоўскага ў XV – сярэдзіне XVII стагоддзя», энцыклапедычны слоўнік «Міфалогія беларусаў» («Беларусь»), «Полацк – бацька гарадоў беларускіх» і «Мінск – сталіца Беларусі» («Пачатковая школа»), «Рарытэты Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь» («Літаратура і Мастацтва»), «Полоцкое радование. Свято-Евфросиниевские торжества 1910 года» (выданне Спас-Ефрасіннінскага жаночага

мінацыі «За ўклад у захаванне духоўнай спадчыны» дыплом пераможцы фонд атрымаў за выданне кнігі Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха» на чатырох мовах. Разам з намі ў гэтай намінацыі адзначанае выдавецтва

А. Стацкевіч-Чабаганаў

манастыра Полацкай епархіі БПЦ).

Але вялікая радасць наша (і, спадзяемся, таксама вашая, шановныя чытачы і сябры) – перамога ў конкурсе выданняў Беларускага фонду культуры. Дыплом пераможцы ў намінацыі «ЛІТфармат» БФК атрымаў за камплект кніг Максіма Багдановіча «Раманс», «Пагоня», «Слуцкія ткачы» на дзесяці еўрапейскіх мовах. Яшчэ адна перамога – у на-

мінацыі «За ўклад у захаванне духоўнай спадчыны» і выдавецтва Беларускага экзархата з кнігай Анатоля Стацкевіча-Чабаганава «Я – Сын Ваш. Летопись белорусской шляхты» (дарэчы, гэта сіметрычнае выданне беларускамоўнага варыянта, які падрыхтавала выдавецтва «Роднае слова», ды чамусьці «ўзнагарода знайшла» рускамоўную версію).

(Заканчэнне на стар. 2)

Кніжны кірмаш – узнагароды і сустрэчы

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Хацелася б распавесці і пра яшчэ адно мерапрыемства, што прайшло ў рамках кніжнага кірмашу. 10 лютага апоўдні каля стэнда Нацыянальнай бібліятэкі прайшла прэзентацыя «трох-кніжка» Максіма Багдановіча, якое выдаў Беларускі фонд

іншым месцы грае венесуэльскі ансамбль, раздаюць аўтографы... – ды хіба мала прыцягальнага? Тым больш удзячныя мы ўсім, хто прыйшоў на сустрэчу з стваральнікамі кніг вершаў Багдановіча. А спаткацца з чытачамі завіталі аўтар ідэі выдання Уладзімір

Юрый Хілько. Яны падзяліліся сваім успрыняццём творчасці Масіма, распавялі пра святкаванне юбілею класіка ў Ялце, дзе «ў белым доме ля сінняй бухты» скончылася зямное жыццё пісьменніка, а таксама раскрылі некаторыя сакрэты падрыхтоўкі кніг вершаў да выдання. Слова, прысвечанае вечна маладому Максіму, сказаў таксама паэт і журналіст Навум Гальпяровіч. Скончылася сустрэча слухнымі словамі, сказанымі Навумам Якаўлевічам: «*Няпраўда, што мы бедныя, што мала чаго вартага ў нас. Паглядзіце хаця б на асобу Максіма Багдановіча. Выхоўваўся ён у рускамоўным асяроддзі, у Расіі, але стаў класікам беларускай літаратуры. Ці не гэта выдатны доказ нейміручасці нашага народа!*»

Кніжны кірмаш упрыгожвалі цікавымі канцэртнымі праграмамі многія прафесійныя і аматарскія калектывы. Але ўсіх наведнікаў узрушыла выступленне ўзорнага фальклорнага гурта «Берагіня» з Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячы сад – сярэдняй школы Барысаўскага раёна (мастацкі кіраўнік Мікола Козенка).

Кнігі бываюць не толькі на паперы

Гурт «Астремечайскія Лявоны» на прэзентацыі кнігі У. Ліпскага «Мужык»

Карагоды, песні, гульні, казкі – усё гэта па-мастацку тонка выконвалася, захапляла ўсіх прысутных дакладнасцю і народнасцю, уласцівых гэтаму калектыву, які з'яўля-

ецца даўнім сябрам Беларускага фонду культуры.

Наш кар.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ і Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

У. Гілеп, Т. Шэляговіч, Ю. Хілько, А. Бутэвіч

культуры. Вядома, на вялікім кірмашы заўсёды ёсць куды падацца. Там голасна спяваюць, хтосьці заклікае паўдзельнічаць у віктарыне, у

Гілеп і аўтар прадмоваў да кожнага тома Анатоля Бутэвіч, дырэктар Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Таццяна Шэляговіч, мастак

Падпісвайцеся на «Краязнаўчую газету»
і будзем разам ісці да 500-га нумара!

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 63320

9 870 руб.
29 610 руб.
59 220 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 633202

10 145 руб.
30 435 руб.
60 870 руб.

Прэзентацыя

Кнігі на паперы і на CD

10 лютага ў межах XIX Мінскай міжнароднай кніжнай выставкі-кірмашу адбылася прэзентацыя навукова-выдавецкіх праектаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ў сферы захавання і папулярызацыі нацыянальнай дакументальнай спадчыны.

На працягу мінулага года бібліятэка, самастойна і сумесна са сваімі пастаяннымі партнёрамі, рэалізавала шэраг яркіх навукова-выдавецкіх праектаў. На прэзентацыі грамадскасці прадставілі вынікі чатырох з іх, што адлюстроўваюць разнастайнасць формаў папулярызацыі нацыянальнай спадчыны.

Аматараў класічнай літаратуры, навучэнцаў школаў, гімназіяў, каледжаў і ліцэяў, безумоўна, зацікавіць электроннае выданне «**Беларуская і руская літаратура: у дапамогу навучэнцам**». Дыск уключае больш за 400 твораў, якія складаюць аснову праграмаў па беларускай і рускай літаратурах для сярэдніх і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў Рэспублікі Беларусь. Для лепшага успрыняцця мастацкіх твораў і разумення эпохі, у якую яны былі створаныя, тэксты суправаджаюцца якасным ілюстрацыйным матэрыялам.

Карыснымі для навукова-даследчай працы, вучэбнай дзейнасці, самаадукацыі і папулярызацыі рэгіянальнай гісторыі і гісторыка-краязнаўчых ведаў з'яўляюцца дыскі «**Памятныя кніжкі Віцебскай губерні (1861–1914)**», «**Памятныя кніжкі Мінскай губерні (1845–1916)**», «**Памятныя кніжкі Магілёўскай губерні (1853–1916)**». Асаблівасць гэтых электронных выданняў у тым, што ў іх з максімальнай паўнатай сабраныя лічбавыя копіі ўсіх вядомых афіцыйных універсальных даведачных выданняў статыстычных камітэтаў па трох беларускіх губернях.

На прэзентацыі быў прадстаўлены камплект паштовак «**Мінск старадаўні**». У яго ўключаны рэпрэзентныя выданні паштовак з відамі Мінска канца XIX – пачатку XX ст., на якіх адлюстраваныя помнікі культавай архітэктуры, адміністрацыйныя і жылыя будынкі, навучальныя ўстановы таго часу, любімыя для адпачынку гараджанаў месцы. Большая частка арыгіналаў гэтых фотапаштовак была выдадзена ў Вільні ў выдавецтве А.І. Фіялкі.

Самым прадстаўнічым у візуальным плане з'яўляецца праект выпуску календароў «**Магдэбургскае права на Беларусі**» з серыі «**Пам'ятаем пра мінулае, рухаючыся ў будучыню**». Праз літаграфіі Напалеона Орды з фондаў бібліятэкі ў календары паўстае аблічча гарадоў і мястэчак Беларусі, якія некалі мелі магдэбургскае права. Выпуск календароў стаў вынікам працяглай сумеснай працы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Белінвестбанка.

Паводле
інфармацыі арганізатараў

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь																									
Ф.СП-1	АБАНЕМЕНТ на газету 63320 (індэкс выдання) Краязнаўчая газета Колькасць камплектаў на 20 _ год па месяцах <table border="1"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td> </tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </table> Куды _____ (паштовы індэкс) _____ (адрас) Каму _____ (прозвішча, ініцыялы)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12														
ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА 63320 (індэкс выдання) Краязнаўчая газета ПВ _____ месца _____ лі-тар _____ на 20 _ год па месяцах <table border="1"> <tr> <td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td><td>6</td><td>7</td><td>8</td><td>9</td><td>10</td><td>11</td><td>12</td> </tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </table> Куды _____ (паштовы індэкс) _____ (адрас) Каму _____ (прозвішча, ініцыялы)		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12														

27 лютага – Міжнародны дзень роднай мовы

Мода на беларускую мову

Паводле Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь у нашай краіне дзве дзяржаўныя мовы: беларуская і руская, абедзве раўнапраўныя. А ў штодзённым жыцці як? На самой справе адна з іх матчына дачка, а другая – падчарка. Чамусьці падчаркай аказалася карэнная, нашых продкаў мова, беларуская. На ўсіх урачыстасцях у Мінску, абласных і раённых цэнтрах краіны гучыць руская мова, маўляў, яна паводле Канстытуцыі таксама дзяржаўная. Напрыклад, на Буйніцкім полі вершы прамаўляюць толькі на рускай мове, а верш-шэдэўр Аляксея Пысіна «Балада Буйніцкага поля» не чыталі ні разу, а Пысін у паэзіі, як Быкаў у прозе. З самых высокіх трыбунаў па-беларуску гавораць толькі пасол Швецыі ў Рэспубліцы Беларусь Стэфан Эрыксан ды наш міністр культуры Павел Латушка.

У Беларусі на беларускай мове выходзіць не больш дзясятка газет (і то з улікам апазіцыйных). А астатнія, іх больш за тры сотні, – на рускай. Праўда, шмат з іх афіцыйна лічацца двухмоўнымі, але на іх старонках на матчынай мове нешта прачытаць можна толькі зрэдку. У Магілёве ў так званых двухмоўных газетах на беларускай мове надрукаваныя толькі загаловкі: «Магілёўскія ведамасці», «Веснік Магілёва», «Магілёўская праўда». Гэта шырма – не больш таго.

«Вечерний Могилёв» на беларускай мове нічога не друкуе. «Няма ў нашым камп’ютары беларускіх літар», – адказалі мне ў рэдакцыі гэтай газеты. Калі газета двухмоўная, то яна і выходзіць павінна на дзвюх мовах – ад загаловка да прозвішча рэдактара. Такой была колісь «Калгасная праўда», а потым «Сельская газета».

Выклікае трывогу стан вывучэння беларускай мовы ў школах, бо на яе адводзіцца меней гадзінаў, чым на замежныя. Мне даводзіцца нярэдка сустракацца са школьнікамі. Нядаўна ў адной з магілёўскіх школаў (не называю яе, бо тое ж самае назіраў і ў іншых школах горада) праводзілася літаратурная вечарына, у якой прымала ўдзел каля сотні вучняў старэйшых класаў. Я папрасіў падняць руку тых, хто чытае калі-небудзь мастацкія творы. Вынік такі: Пушкін – 3, Іван Шамякін – 3, Янка Брыль – 2, Аляксей Пысін – 1. Вельмі сумна, і ёсць над чым задумацца.

Стварыўшы прыярытэт для рускай мовы, мы зрабілі перакос і наступілі на тыя ж граблі, што і рускія больш двух стагоддзяў таму, калі арыстакраты ведалі французскую мову лепш за родную. Праўда, Цютчаў, які вельмі дрэнна гаварыў па-руску, напісаў на ёй шмат вершаў-шэдэўраў. Усё ж такі моўныя веды закладзеныя ў генах. Але ж у Расіі

толькі прывілеяванае саслоўе згубіла родную мову, просты ж народ збіраў яе. Ды й паэтаў-класікаў было багата. А мы дабраліся да самых нізоў, да моўных каранёў, заўзята, на выперадкі выкарчоўваем родную мову ў вясковых жыхароў, а яны заўсёды былі носьбітамі моўных скарбаў.

Мова любога народа (і беларускага – не выключэнне) згуртоўвае, яднае нацыю ў адное цэлае, у маналіт; яна – складнік суверэннасці дзяржавы. Таму пры вырашэнні моўнага пытання нельга весці

.....
Мова любога народа (і беларускага – не выключэнне) згуртоўвае, яднае нацыю ў адное цэлае, у маналіт; яна – складнік суверэннасці дзяржавы
.....

гульні ў палітыку, як бывае часам у нас сёння. У шасці-дзясятых гады мне зусім не даводзілася ў побыце карыстацца беларускай мовай. У сямі-дзясятых – да гутарковай роднай мовы мяне вярнуў (за што я вельмі ўдзячны яму) паэт Аляксей Пысін, мы з ім сябравалі. Скажу, што было вельмі нялёгка, але праз месяц-два я вярнуўся да роднай мовы. З той пары я размаўляю на матчынай мове паўсюдна, у тым ліку і на пасяджэннях гарадскога савета ветэранаў, чальцом якога з’яўляюся. Калі хто незнаёмы, часцей гэта чыноўнікі, пачуе ад мяне беларускую гаворку, то здзівіцца і абавязкова спытае:

– А вы ў апазіцыі?

Можна, з гэтае прычыны і баяцца чыноўнікі гаварыць на роднай мове? А яны ж добра ведаюць яе, бо вывучалі ў школе даволі ґрунтоўна. Мне даводзілася з некаторымі мець гамонку. А вось каб хто сказаў роднае слоўка пры народзе – не чуў ніколі. Няўжо па-лохаюцца, што іх паліцаць апазіцыянерамі і пашлюць у адстаўку?

Нехта мяркуе, што народ Беларусі не хоча гаварыць на мове сваіх прадзедаў, таму і пераходзяць людзі на рускую. Дазвольце не пагадзіцца. Народ глядзіць на інтэлігенцыю,

на эліту нацыі. А там мода на рускую, на іншыя мовы. А моды перамагчы амаль немагчыма, яе можна толькі замяніць іншай модай. Прыгадайце жаночую моду на адзенне, на абутак. Высокія танюсенькія абцасы – мода. Жанчына, бывае, і так высокая, ёй нават нельга вышэй, а яна такі абутак носіць, бо мода. Іншай жанчыне нізкага росту такія абцасы падыходзяць, але супрацьпаказаныя па стане здароўя, ды яна ўсё роўна іх носіць – мода. Яна ахвяруе сваім здароўем, каб толькі быць моднай. Мода ў мужчын – хадзіць без галаўнога ўбору і ў летнюю спякоту, і ў зімовыя маразы, хай сабе гэта пагражае здароўю. Дык вось, патрэбна стварыць моду на беларускую мову, каб выдаваць і чытаць кнігі, а таксама гаварыць на матчынай мове, стала прэстыжным, гэта значыць модным.

Нам тлумачаць, што вяртацца да матчынага слова трэба вельмі асцярожна, паціху і ўводзіць у побыт беларускую гаворку паступова. Але ж нашая нацыя хворая на беларускую мову, і гэтая хвароба запушчаная, нацыя амаль глухая да беларушчыны. Калі пачакаць яшчэ колькі часу, то і рэанімацыя спатрэбіцца. Як ніколі раней чуцен голас Францішка Багушэвіча: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі».

Мы, мабыць, забылі, што мова – гэта значная частка магутнага фундамента нацыі, найперш культуры і мастацкай літаратуры. Мова, як і песня, – душа народа. Таму і ратаваць гэтую душу народа трэба, можна, і асцярожна, але рашуча і штодзённа. Пачынаць трэба з дзіцячых садкоў і школаў, надаўшы нашай мове прыярытэт.

З гавораць беларусы на роднай мове праз некалькі месяцаў, ну хай сабе праз адзін-два гады, калі пачнуць гаварыць на ёй чыноўнікі вышэйшага эшалона ўлады. Тады беларуская гамонка ўкараніцца і ў правінцыі. Шчыра веру, што слова Францішка Багушэвіча і Цёткі, Максіма Багдановіча і Максіма Гарэцкага, Янкі Купалы і Якуба Коласа, Янкі Брыля і Аляксея Пысіна, Рыгора Барадуліна і Васіля Быкава, Пімена Панчанкі і Уладзіміра Караткевіча, Аркадзя Куляшова і Віктара Карамазова, Івана Шамякіна і Міколы Аўрамчыка, Івана Чыгрынава і Ніла Гілевіча, а таксама іншых славутых твораў літаратуры, будзе жыць вечна.

Будзь з намі, родная мова!

Віктар АРЦЕМ’ЕЎ,
г. Магілёў

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» падтрымлівае прапанову грамадскага аб’яднання «Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны», апублікаваную ў газеце «Наша слова», прыняць удзел у V Агульнанацыянальнай дыктоўцы, прымеркаванай да Міжнароднага дня роднай мовы.

Прапануецца для дыктоўкі тэкст верша Максіма Танка «Родная мова», напісаны ў далёкім ад нас 1943 годзе пад час акупацыі Беларусі нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Максім ТАНК

Родная мова

З легендаў і казак былых пакаленняў,
З калосся цяжкага жытоў і пшаніц,
З сузор’яў і сонечных цёплых праменняў,
З грымучага ззяння бурлівых крыніц.
З птушынага шчэбету, шуму дубровы,
І з гора, і з радасці, і з усяго
Таго, што лягло назаўсёды ў аснову
Святыні народа, бясмерця яго, –
Ты выткана, дзіўная родная мова.

Няма на зямлі таго шчасця і гора,
Якога б ты нам перадаць не магла.
Няма такіх нетраў, глыбокага мора
І гор, праз якія б ты не правяла
Мяне на радзіму, туды, дзе сягоння
Стаіць акрываўлены вораг з пятлёй
Над спаленай хатай, над родным загонам,
Над будучыняй і песняй маёй –
Над тым, што было і што век будзе вольным.

Народ пранясе цябе, родная мова,
Святлом незгасальным у сэрцы сваім
Праз цемру і годы змаганняў суровых.
Калі ж ападзе і развеецца дым,
І нівы васкросшыя закаласяцца, –
Ізноў прашуміш ты вясновым дажджом,
Ізноў зазвініш ты у кожнай у хаце,
Цымбалам дасі іх сярэбраны гром
І вусны расквеціш усмешкай дзіцяці.

1943 г.

Ірына КАСЯНКОВА

Родная мова

Быццам срэбны ручай вясною,
Жыватворнаю поіш вадою.
Маё сэрца заўжды замірае,
Калі музыка слоў тваіх грае,
Пра цябе нам спяваў Купала.
Душу Коласу ты сагравала.
Багдановічу зоркай свяціла.
Свае лёгка белыя крылы
Караткевічу ты падарыла.

Ты – ўсіх думак маіх лагода,
Памяць продкаў майго народа
І калыска маёй Радзімы,
Скарб бясцэнны, навек адзіны.

Ты – матулі пшчотная песня,
Радасць птушак усіх напрудвесні.
Тваё кожнае любя мне слова,
Беларуская родная мова!

Закружыла завіруха

Закружыла завіруха,
карагоды завяла.
Раі снежных белых мухаў
Над зямлёю растрасла.

Паміж соснаў і бярозаў
Толькі хустка мільгаціць.
Танчыць з ветрам і марозам,
З-пад абцасаў снег ляціць.

З ветрам – полечку-трасуху.
З падкідонам кракавяк.
Ну і дзеўка – завіруха!
Усё не стоміцца ніяк.

Быццам выбелены мелам
Да яе мароз ідзе.
У прыгожым вальсе белым
Прыгажуню ён вядзе.

Тая ўсё не разбярэцца,
Які лепшы ёй жаніх.
Толькі танчыць і смяецца.
Мусіць, здэкваецца з іх.

Закружыла завіруха,
карагоды завяла.
Роі снежных белых мухаў
Над зямлёю растрасла...

2012 – Год Беларускай Кнігі

Пашырэнне багдановічазнаўчай прасторы

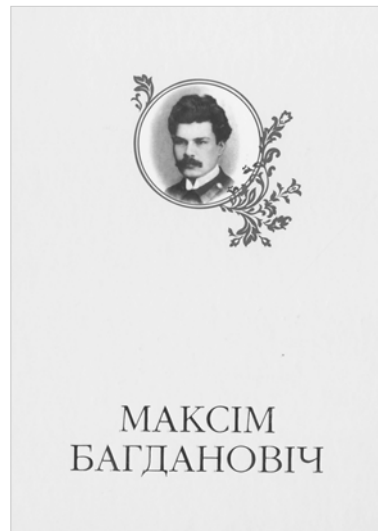
Мінулы 2011 год падштурхнуў шэраг айчынных выдавецтваў зрабіць унёсак у багдановічазнаўства. Энцыклапедыя «Максім Багдановіч», якой «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» прадоўжыла выпуск персанальных энцыклапедыяў, сувенірныя выданні вершаў пад маркамі «Харвеста» і «Беларускага фонду культуры», кніга пра класіка ў серыі «Жыццё знакамітых людзей Беларусі» выдавецтва «Мастацкая літаратура»...

Да гэтай вялікай бібліятэкі дададзім яшчэ і крытыка-архіўны зборнік «Максім Багдановіч: вядомы і невядомы» выдавецтва «Літаратура і Мастацтва». Укладальнік і аўтар каментарыяў – рэдактар аддзела крытыкі часопіса «Малодасць», малады літаратуразнаўца Ціхан Чарнякевіч. Напісаў прадмову і падрыхтаваў гласарый Юрась Пацюпа. Кніга сапраўды ўнікальная. Жаданне сказаць новае слова ў дачыненні да творчасці класіка нацыянальнай літаратуры прымусіла ўкладальніка ўзнавіць і сістэматызаваць забытыя ці малавядомыя публікацыі пра Максіма Багдановіча, давесці да шырокага чытача і некаторыя архіўныя матэрыялы. Мяркуйце самі. Напрыклад, лісты Зоські Верас, якая была знаёмай з паэтам у апошні перыяд яго жыцця, адрасаваныя Ніне Ватацы, друкуюцца паводле аўтографу, што знаходзяцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі; лісты Зоські Верас да паэта Алеся Бачылы друкуюцца ўпершыню паводле аўтографу, якія захоўваюцца ў фондзе А. Бачылы ў Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва. Упершыню друкуецца ліст Адама Багдановіча да Вацлава Ластоўскага. Упершыню чытач адкрывае для сябе

лісты Мікалая Лілеева да Ніны Ватацы, Дзідора Дзявольскага да Юльяна Пшыркова. «Воспоминания» Дзідора Дзявольскага друкаваліся ў гадавіну «Скарыніч» (Масква, 2010) – у кнізе, якой не было ў беларускіх кнігарнях і якую маюць рэдкія бібліятэкі Беларусі. З «Літаратуры і мастацтва» за 1941 год вернуты да шырокага ўжытку артыкулы Дзмітрыя Савановіча «Старая Беларусь» М. Багдановіча і «Фальклор у творчасці М. Багдановіча». Несумненную цікавасць выклікаюць і іншыя публікацыі. У прыватнасці, дысертацыя Рыгора Жалызняка «Поэзия М.А. Богдановича». Яна друкуецца паводле аўтарызаванага машынапісу з аўтарскай праўкай, які захоўваецца ў фондзе Лукаша Бэндэ ў Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва. Невялікі фрагмент з дысертацыі быў змешчаны ў 1966 годзе ў часопісе «Нёман». Сярод аўтараў зборніка – Антон Луцкевіч, Яўхім Карскі, Міхайла Піятуховіч, Уладзіслаў Дзяржынскі, Аляксандр Вазнясенскі.

У прадмове да зборніка Юрась Пацюпа піша: «Агульныя кірункі ўспрыняцця Багдановічавых твораў, якія потым не раз будуць адгукацца ў розных даследаваннях,

узніклі ў 1909 г., калі паэт да-слаў у «Нашу Ніву» першыя вершаваныя тэксты. Паводле сведчання В. Ластоўскага частка рэдакцыі («верхняя» палата), а таксама пісьменнік Ядвігін Ш. не ўспрынялі Багдановічавых вершаў і адправілі іх «у архіў», а тым часам «ніжня» палата, перш за ўсё Янка Купала і Сяргей Палуян, падтрымалі паэ-

тавы спробы, апошні, у жніўні 1909 г. увайшоўшы ў склад рэдакцыі, дабіўся іх публікацыі. Ядвігін Ш., які назваў Багдановічавы вершы «дэкадэншчынай», на-ранейшаму цвердзіў, маўляў, яны «не для народа». Адмоўную рэакцыю Багдановічава паэзія выклікала ў У. Галубка і А. Паўловіча, апошні старанна выкпіваў Багдановічаў стыль, называючы паэта «ваш Лесавік», але неўзабаве і сам стаў пісаць «пад Багдановіча».

Але першая згадка пра Багдановіча ў друку – на апавяданне «Музыка» – з’явіўся яшчэ

раней, у працы І. Святыцкага «Відроджэнне беларускага пісьменства» (Львоў, 1908). Ён не проста працаваў паэтам, а пачаў з гэтага даследаванне: «Пра кожнага з цяперашніх беларускіх пісьменнікаў можна разам з Максімам Багдановічам сказаць: «Ён усю душу сваю кляў у ігру...», тым самым паказаўшы, што паэт дасціпна сфакусаваў галоўны матыў, агульнае месца нашаніўскага светабачання».

У 1910 г. Багдановіча ўспаміналі ў беларускім, украінскім, рускім і чэшскім друку. С. Палуян ахарактарызаваў яго як паэта «сумнага і ціхага на-строю» і меў пэўнасць, што Багдановіч апрынецца «ў першым раду нашых пісьменнікаў».

Такі быў пачатак усведамлення з’явы, імя якой Паэзія Максіма Багдановіча. У 1920-я пачалі закладвацца «падваліны багдановічазнаўства» (Ю. Пацюпа). Паводле Змітрака Бядулі Максім Багдановіч – «адзін з жрацоў хараста». Я. Карскі: «М.А. Багдановіч – беларускі паэт чыстага мастацтва». М. Гарэцкі: «Кожны вершык Багдановіча мае ў сабе якую-небудзь філасофскую думку». М. Грамыка: «Гэта грэк у беларускай вопратцы». Было і іншае. З. Жылуновіч характарызаваў паэзію Максіма Багдановіча як «канфесію ў час кіпучае ўтомнае работы». Ён і блізкія яму па духу Т. Глыбоцкі, М. Байкоў «падрыхтавалі з’яўленне ў 1930-я гг. крытыкаў новай фармацыі, Л. Бэндэ, А. Кучара і Я. Бранштэйна, якія засяродзілі сваю ўвагу выключна на «класавым аналізе» літаратуры (Ю. Пацюпа).

Па вялікім рахунку зборнік «Максім Багдановіч: вядомы і невядомы» і дапамагае разабрацца ў тым, за што ўзялі на вышні і за што спрабавалі цкаваць геніяльнага «паэта чыстай красы». І ці быў М. Багдановіч і застаецца ён і цяпер толькі «паэтам чыстай красы»?.. Зборнік, укладзены

дасведчаным Ц. Чарнякевічам, паказвае палітру шырокай навуковай, гісторыка-літаратурнай зацікаўленасці паэзіяй М. Багдановіча ў 1920–1940-я і пазнейшыя гады. Кніга сапраўды пашырае прасторы багдановічазнаўства.

І разам з тым уважлівае знаёмства з абсягамі сабраных пад адной вокладкай матэрыялаў падштурхоўвае да планавання новых багдановічазнаўчых праектаў. Аўтар прадмовы, у прыватнасці, нагадвае пра артыкул У. Дзяржынскага «М. Багдановіч як апісальнік прыроды», надрукаваны ў часопісе «Вольны сцяг» (№ 1 за 1922 год). Нідзе няма гэтага часопіса, які і няма іншых публікацыяў гэтага артыкула. Магчыма, у наступным зборніку такога кшталту лагічнай падасца публікацыя артыкула Л. Сагаравы «Максім Багдановіч і фальклор» (1946 год). Пра яго таксама згадвае Ю. Пацюпа. Магчыма, вярта вярнуць ва ўжытак і дысертацыю Б. Кормана «Паэзія Максіма Багдановіча» (1950 год). Кіраўніком дысертацыі, дарэчы, быў прафесар Аляксандр Вазнясенскі, які на той час працаваў у Казані. Аўтар каментарыяў цытуе выказванне казанскіх філолагаў з манаграфіі «Александр Николаевич Вознесенский. 1888–1966»: «Являясь первым в стране доктором наук в области изучения белорусской литературы, Вознесенский и в последующие годы продолжает свои исследования творчества белорусских писателей (в частности, готовит монографию о поэзии Максима Богдановича)». Але трэба дадаць, што Барыс Корман – наш зямляк, нарадзіўся ў Рэчыцы ў 1912 годзе. І хто ведае, калі б абставіны скла-ліся іначай, магчыма, у асобе Барыса Восіпавіча Кормана айчыннае літаратуразнаўства мела сур’ёзнае даследчыка творчасці Багдановіча.

Мікола
БЕРЛЕЖ

Багатая на таленты уздзенская зямля. Паэты і мастакі, вучоныя і артысты – доўгі шэраг славутых імёнаў, шчыра ўлюбёных у працу і Беларусь людзей. Пачэснае месца сярод іх займае мастак Уладзімір Ткачоў.

Усё мае свае вытокі. Для Уладзіміра Віктаравіча гэта вёска Нізок. Сувязь з роднымі мясцінамі стала крыніцай натхнення для мастака, чый талент высыпаў на паэтычнай

«Мая Уздзеншчына — памяці калыска»

Да 65-годдзя Уладзіміра Ткачова

нізаўскай зямлі. Першыя эцюды У. Ткачоў зрабіў менавіта на радзіме, калі вучыўся ў мастацкай школе і прыязджаў налету ў родную вёску.

Уладзімір Віктаравіч скончыў Мінскае мастацкае вучылішча, пазней – аддзяленне манументальнага жывапісу Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Немагчыма абыйсці ўвагай складаны творчы свет мастака. Пра У. Ткачова гавораць сёння як пра таленавітага, адоранага манументаліста, жывапісца, які пераасэнсоўвае адвечныя жыццёвыя ісціны востра і неардынарна.

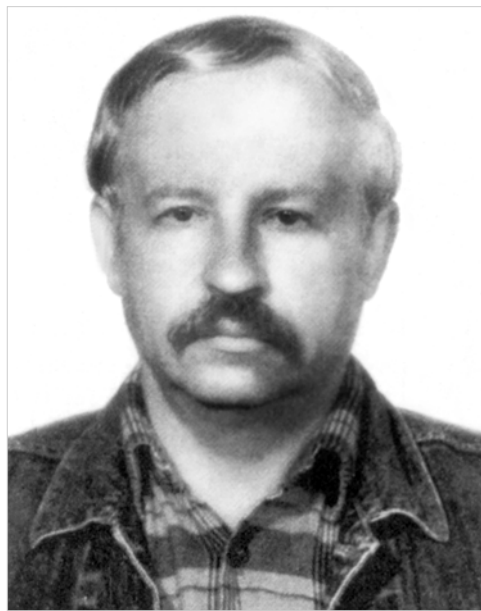
Кожны мае магчымасць выказацца. Мастак У. Ткачоў робіць гэта праз творчасць, увасабляючы ў карцінах вобразы, якія падказвае яму жыццё. Ён імкнецца звязаць у жывапісных палотнах разнастайныя мастацкія накірункі, у тым ліку імпрэсіянізм і сюррэалізм. Над кожным палатном аўтар працуе доўга і карпатліва. Філасофскі характар сюжэтаў, увасобленых у карцінах мастака, адпаведным чынам настройваюць гляда-

ча, бо палотны адлюстроўваюць вечныя тэмы жыцця, смерці, з’яваў прыроды. У. Ткачоў шукае свае сюжэты ва ўзаемадачынненні добра і зла, адданасці і здрадніцтва, камічнага і трагічнага, мудрасці чалавечага існавання. Як манументаліст Уладзімір Ткачоў заўсёды імкнецца знайсці вобразны ўвасабленні сацыяльна значных падзеяў.

За гады творчай працы мастаком назапашана нямала здабыткаў, якімі па праве можна ганарыцца. Творы У. Ткачова вядомыя ў нашай краіне і за яе межамі. У выстаўках ён удзельнічае з 1976 года. Асноўныя творы: «Музыка» (знаходзіцца ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі), «Беларусь – край родны» (у рэзідэнцыі Савета Міністраў краіны), «Беларусь» (пасольства былога СССР у Вашынгтоне), вітражы «Песні Беларусі» і «Поры года» (у Мінскім тэатры юнага глядача), вітражы «Зямля Уздзенская» і пано «Знакамітыя людзі Уздзеншчыны» (ва Уздзенскім краязнаўчым музеі), жывапісныя палотны «Алеггорыя», «Памяці загінулых», «Вечнае», «Галгофа», «Паўлюк Трус», «Тайная вячэра», «Пабеданосец» і іншыя (у Нацыянальным музеі, Уздзенскім і Пінскім

«Мадонна Мінская»

краязнаўчых музеях). Руплівасць, працаздольнасць мастака – адметныя рысы, якія дасталіся яму ад родных братоў яго бацькі, вядомых рускіх мастакоў Сяргея і Аляксея Ткачовых.

Працуе Уладзімір Віктаравіч і сёння, а натхняе яго жыватворны бальзам роднага краю. Яго творчая майстэрня як ніколі багатая на завершаныя працы. У аснове яго творчасці няспынны пошук, яскравы талент, невычэрпная крыніца натхнення – жыццё.

А. КУЧУК, бібліятэкар
Уздзенскай ЦРБ імя П. Труса

Майстар на ўсе рукі

Ніколі не забуду сустрэчы, што былі наладжаныя некалькі гадоў таму ў Рагачоўскай цэнтральнай раённай бібліятэцы, у педагагічным каледжы, у працоўным калектыве селекцыйна-гібрыднага цэнтра «Зарэчча» з групай сталічных паэтаў і празаікаў, якую ўзначальваў вядомы беларускі пісьменнік, тагачасны галоўны рэдактар «Вожыка» Уладзімір Саламаха. І ўсюды пісьменнікаў прымалі на «ўра». Вось тады і я ўпершыню слухаў выступленні Анатоля Зэкава. Заўважыў, што ад смеху з'яўляліся слёзы не толькі ў мяне.

Вельмі ўразіў талент Анатоля Мікалаевіча як паэта-парадыста, гумарыста, хоць і як паэт-лірык ён адметны. Тонкі гумар, дасканалая паэтычная форма твораў ды яшчэ эмацыйнае, амаль артыстычнае, прачытанне зачароўвалі і выклікалі захапленне.

Потым былі іншыя сустрэчы з гэтым майстрам слова, дзе я ўбачыў новыя грані яго таленту – як выдатнага выступоўцы ў любой аўдыторыі, калі ён адразу авалодвае ўвагай слухачоў, расказвае цікава і прыгожа.

На рахунку Анатоля Зэкава шмат кніг. Гэта і зборнікі

паэзіі «Боль сумлення», «Аварыя сумлення», «Лісты да цябе», «Чарнобыльскі вечер», «Промнік позірку твайго» і кнігі прозы «Вясельнае падарожжа ў Стамбул», сатыры і гумару «Дуэль», «Кругі ў

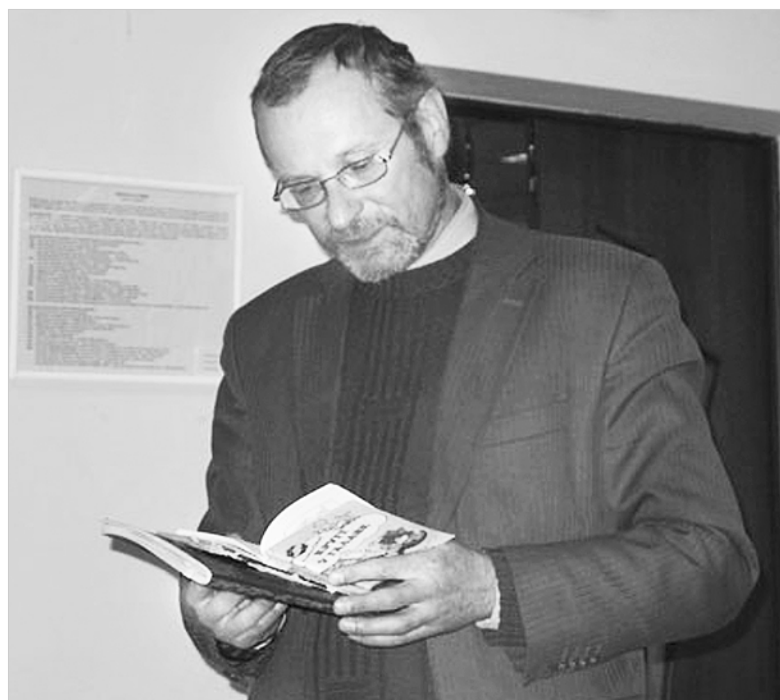
галаве» (за апошняю, дарэчы, атрымаў рэспубліканскую літаратурную прэмію «Залаты Купідон»), кнігі для дзяцей.

Нарадзіўся творца 20 студзеня 1955 года ў вёсцы Патапаўка Буда-Кашалёўскага

раёна Гомельскай вобласці. Скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны. Працаваў у рэдакцыях газет «Маяк», «Чырвоная змена», «Добры вечар», «Беларуская лясная газета», часопісаў «Вожык», «Полымя», цяпер – у часопісе «Вясёлка».

І вось нядаўна ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» (Мінск, 2011) выйшла новая кніга прозы Анатоля Зэкава – «Генеральскі нумар». Яе склалі апавяданні, былі, абразкі. Творы гэтыя сведчаць, што аўтар выдатна ведае і вясковае жыццё, і гарадское, аднак з найбольшай любоўю і заміланнем піша пра вёску, яе насельнікаў, абмалеўвае іх вобразы так, быццам бачыш сваімі вачыма, знаходзішся побач, а некаторых і даўно ўжо ведаеш, толькі пад іншымі імёнамі. Хіба ж гэта не майстэрства пісьменніка?!

Анатоль Зэкаў піша лакалічна – ні аднаго лішняга слова ў апавяданнях. Уплывае, безумоўна, тое, што ён па натуре паэт і валодае майстэрствам сказаць аб многім нямногімі словамі. Дый шматгадовая рэдактарская дзейнасць

А. Зэкаў

прывучыла да лапідарнасці. Таму аўтар умее, як кажуць, своечасова паставіць кропку.

Акрамя выдатных апавяданняў (а іх змешчана шаснаццаць), у кнізе яшчэ некалькі раздзелаў: «Былі», «Абразкі», «Пра бацьку без выдумкі», «У мяне такое прозвішча», «Будні раёнкі не звонку», «Дзве старонкі з «Чырвонкі»», «Тры мініяцюры пра Івана Сцяпуру», «Я размаўляю з сынам», «Замова за мову» (эпізоды з нагоды), «Алесь» (згадка пра Алесь Пісьмянкова). І героі тво-

раў, і падзеі – быццам выхаленыя з жыцця. А апаведы – і сур'ёзныя, і кур'ёзныя, і вясёлыя – ілюструюць шматгранны талент пісьменніка. Мяркую, па глыбіні і яснасці думкі творы Анатоля Зэкава, змешчаныя ў раздзеле «Былі», набліжаюцца да мініяцюраў Янкі Брыля. А гэта гаворыць аб многім. Жыццё ж пісьменнік паказвае такім, якое яно ёсць.

Міхась
КАВАЛЁЎ,
г. Рагачоў

Пара гуляць у казкі!

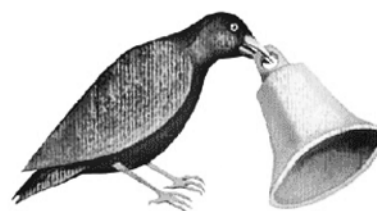
Вядомыя выканаўцы, пісьменнікі, артысты і нават адзін дыпламат узялі ўдзел у сумесным праекце «Беларускае Радые Рацыя» ды інтэрнэт-партала Tuzin.FM. «Дзінь-дзілінь: пара гуляць у казкі». Праект складаецца з 12-і казак аўтарства Сяргея Вітушкі ў выкананні вядомых у Беларусі асобаў і прысвячаецца ўсім, хто верыць у свае сілы, незалежна ад узросту і абставінаў.

У праекце «Дзінь-дзілінь: пара гуляць у казкі» ўзялі ўдзел народная артыстка Беларусі Зінаіда Бандарэнка, пісьменнікі Уладзімір Арлоў, Адам Глобус, Андрэй Хадановіч, тэле- і радыёвядучая Тамара Лісіцкая, акцёрка Ганна Хітрык, амбасадар Швецыі ў Беларусі Стэфан Эрыксан, спевакі Лявон Вольскі, Зміцер Вайцюшкевіч, Алёг Хаменка, Алесь Камоцкі, Сяргук Сокалаў-Воюш. Кожны з іх агучыў адну з казак беларускага пісьменніка з Вільні.

і само жыццё С. Вітушкі вучыць быць моцным і ніколі не скарацца абставінам.

«Аўтар гэтых казак – адкрыты і шчыры чалавек, які нягледзячы на цяжкі працягвае пісаць жыццясцвярдзальныя гісторыі і змяняць гэты свет да лепшага». На хвалях «Беларускага Радые Рацыя» (<http://new.racyja.com/>) і аўдыёздава прэм'ера «Дзінь-дзілінь», а таксама дзякуючы яму пабачыць свет і аўдыёвыданне гэтых казак. «Ведаю аўтара казак з другой паловы 80-х і магу сказаць, што столькі веры, надзеі і любові да роднага, беларускага ў адным чалавеку сустракаецца зрэдку. Гэты праект – яшчэ адзін доказ таго, што

Сяргей Вітушка
ДЗІНЬ-ДЗІЛІНЬ:
пара гуляць у казкі

12 казак на 12 вечароў

словам і марам з маладосці можна быць верным усё жыццё», – кажа кіраўнік радыё Яўген Вапа.

Казкі Сяргея Вітушкі ў выкананні вядомых асобаў можна будзе пачуць штотыднёва пачынаючы ад 4 лютага а 10.30 па беларускім часе на хвалях FM 98,1 (у Беластоку і Гродне) і 99,2 FM (у Брэсце).

Прэзентацыя аўдыёдыска «Дзінь-дзілінь: пара гуляць у казкі» з казкамі ды спевамі ад удзельнікаў праекта пройдзе 19 лютага (нядзеля) а 14.00 у мінскай кнігарні «Логвінаў» (пр. Незалежнасці, 37а).

Паводле інфармацыі
арганізатараў

Віленскі казачнік Сяргук Вітушка

Даведка. Сяргей Вітушка – пісьменнік, гісторык, акцёр, журналіст, адзін з лідараў неформальнага моладзевага руху ў 1980-х гадах. Кіраваў суполкай «Талака», якая займалася аховай помнікаў гісторыі і архітэктуры, адраджэннем народных святаў, ладзіла экалагічныя акцыі і культурныя мерапрыемствы, змагалася за стварэнне беларускіх класаў і школ. З 1991 года жыве ў Вільні, дзе працаваў настаўнікам у беларускай гімназіі, на віленскім тэлебачанні і на радыё «Балтыйскія хвалі». Вымушаны быў спыніць актыўную дзейнасць з-за хваробы. У 2011 годзе была выдадзеная кніга яго казак «Дзінь-дзілінь: Пара гуляць у казкі».

Шыкойнае паліграфічнае выкананне, цудоўнае мастацкае афармленне, вялікі ілюстрацыйны матэрыял. І тым не менш кніга крывавы і жонкі З.В. і С.Ф. Шыбека «Мінск: страницы жизни дореволюционного города» (Мн., 1990) мае істотныя недахопы. Выданне змяшчае шэраг памылак і вялікую колькасць сур'ёзных хібаў. Спынімся на некалькіх з іх.

Так, на старонцы 48 Захар Васільевіч і Соф'я Файвелеўна пішуць: «Губернатор Гоцевич*, занимавший этот пост

Хто ёсць хто ў дарэвалюцыйным Мінску

Герб Мінскай губерні

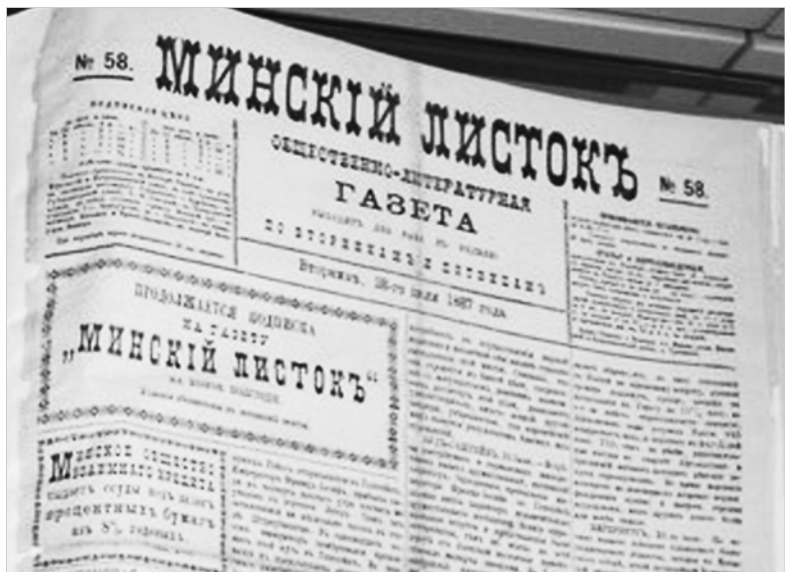
да. Першы яе нумар выйшаў 2 красавіка.

Адносна адраса рэдакцыі газеты. Першапачаткова назваўшы вуліцу Юр'еўскай, аўтары тут жа вырашылі адмовіцца ад гэтай версіі і закончылі сваю нататку пра «Мінский листок» наступным сказам: «Точное местонахождение редакции не установлено. Вполне возможно, что она находилась при типографии Соломонова». З такім жа поспехам мы можам прыпісаць адрас рэдакцыі і пры друкарнях Х.Я. Дворжаца, І. Каплана, І. і В. Тасьманаў, што размяшчаліся на вуліцы Губернатарскай (цяпер Леніна), ці пры друкарні С.А. Някравава па вуліцы Захар'еўскай (цяпер праспект Незалежнасці). Гэта ні пра што не гаворыць.

І напрыканцы, каб завяршыць расповед пра губернатараў, узгадаю яшчэ пра аднаго. У раздзеле «Мінские кварталы» на старонцы 98 Захар Васільевіч і Соф'я Файвелеўна паведамляюць: «Главная улица города (Минская. – В.А.) Захар'евская была названа в честь первого гражданского губернатора Захария Эммануиловича Корнеева, занимавшего эту должность в 1796–1806 годах». Але Карнееў быў не першым, а другім губернатараў Мінскай губерні (першым быў Іван Мікалаевіч Няплюеў, з 1792 года), і дакладнае імя і імя па бацьку Карнеева было не Захарый Эмануілавіч, а Захар Якаўлевіч. У сваіх «Записках», упершыню выдадзеных у Лондане ў 1859 годзе, сенатар І.В. Лапухін піша: «Когда государь (Павел I. – В.А.) по моему представлению приказал послать за старинным же другом моим Захаром Яковлевичем Карнеевым, человеком, исполненным честности и редких к службе способностей, бывшем тогда в Орле вице-губернатором – то заключение оное подкрепилось, и на языке, частно при дворах употребительном, говорили, что я подбираю себе партию». Акрамя таго, прозвішча Карнееў пішацца не праз літару «о», а праз «а» (па-руску. – «КГ»). Так яно падаецца ва ўсіх энцыклапедычных слоўніках і даведніках.

Вось такія памылкі дапусцілі аўтары ў адносінах да першых асобаў дарэвалюцыйнай Мінскай губерні. І гэта толькі тое, што тычыцца асобаў вышэйшага рангу.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

Газета «Минский листок»

Губернатарская вуліца.

У будынку справа знаходзілася друкарня Дворжаца

в 1817–1831 годах, отличился тем, что административным путём пытался вытеснить из торговли евреев, из общественно-культурной жизни поляков и заменить их русскими, и так же тем, что участвовал в подавлении восстания 1830–1831 годов».

Чытач, напэўна, звярнуў увагу, што пасля прозвішча губернатара аўтарамі пастаўленая зорачка, якой яны паведамляюць, што «во многих случаях инициалы установить не удалось». Такім чынам, аўтарам пасля першай зорачкі трэба было паставіць і другую: прозвішча губернатара імя таксама дакладна не высветленае. Яго сапраўднае прозвішча Гечан-Гечэвіч, а звалі яго Вікенцій Іванавіч. Узнікае пытанне: як можна вызначыць грамадска-палітычныя погляды В.І. Гечан-Гечэвіча, не ведаючы яго імя і

прозвішча? Да таго ж і год яго пачатку працы на пасадзе губернатара аўтарамі таксама не ўстаноўлены. А Вікенцій Іванавіч заступіў на пасаду мінскага губернатара 31 снеж-

турной жизни и заменой их русскими» таксама не так. Гечан-Гечэвіч пачынаў сваю службовую кар'еру на польскай службе ў 1788 годзе (ва ўзросце 18-ці гадоў), быў на пасадзе крайчага ваяводства Віленскага. Пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай Вікенцій Іванавіч стаў рускім падданым. Пасля ён узяў шлюб з дачкой генерал-ад'ютанта польскага караля Восіпа Прушынскага – Елізаветай, ад якой меў двух сыноў і пяць дачок, большасць з якіх былі замужам за палякамі. У прыклад можна прывесці дакументальна пацверджаны факт: далёкі родзіч жонкі Гечан-Гечэвіча нехта Прушынскі па прыездзе ў Мінск спачатку заступіў на пасаду старшыні Мінскай грамадзянскай палаты, а пазней ажаніўся са старэйшай дачкой губернатара Аленай.

В.І. Гечан-Гечэвіч не ўдзельнічаў у падаўленні паўстання 1830–1831 гадоў, ён быў не ваенным генерал-губернатараў, а грамадзянскім. Іншая справа – яго малодшы сын Леў Вікенцэвіч: будучы карнетам, удзельнічаў у баях пры Грахаве, Нова-Мінску, на Панарскіх вышнях пад Вільняй, пры Калішчы і іншых. За баявыя заслугі быў узнагароджаны ордэнам св. Ганны III ступені з бантам і св. Станіслава IV ступені, а таксама польскім знакам за ваенную годнасць IV ступені. Затое старэйшы сын – Іпаліт Вікенцэвіч – будучы кіраўніком дваранства, узначаліў вілейскі паўстанцкі камітэт, за што спачатку быў прыгавораны да расстрэлу, а пазней высланы ў Варонежскую губерню, дзе прабыў пяць гадоў.

На гэтай жа старонцы аўтары кнігі распаўсюджаюць пра іншага губернатара: «Князь Н.Н. Трубецкой (1886–1901) содействовал выходу в свет «Минского листка», постройке Минского театра». У гэтым фрагменце паважаны аўтары зноў дапусцілі недакладнасць. Садзейнічаў выхадзе ў горадзе газеты «Минский листок» не губернатара М.М. Трубецкой, а яго напарэднік – губернатара А.І. Пятроў. Як сведчаць архіўныя дакументы, менавіта Пятроў, адсылаючы міністру ўнутраных спраў прашэнне І.П. Фодінскага пра выданне

газеты, пісаў: «При всём имею честь присовокупить, что в видах упрочения русского влияния среди местного населения издание в Минске благонамеренной газеты на русском языке я считал бы не бесполезным».

Што тычыцца мінскага губернатара кн. М.М. Трубецкага, то менавіта ён ужо праз год прапанаваў «прекратить это периодическое издание», а яшчэ праз год паўтарыў просьбу «о воспреещении её (газеты «Минский листок». – В.А.) издания».

Дарэчы, яшчэ некалькі словаў пра гэтую газету. У раздзеле «Старые минские адре-

Помнік З. Карнееву ў Дзіцячым парку (былы Губернатарскі сад)

са» на старонках 293–294 Захар Васільевіч і Соф'я Файвелеўна паведамляюць: «Юрьевская (вуліца. – В.А.). Редакция «Минского листка», первой в Белоруссии легальной общественно-политической и литературной газеты буржуазно-либерального направления. Выходила в 1866–1902 годах два-три раза в неделю, начиная с 104-го номера 1902 года – ежедневно».

І тут зноў аўтары дапусцілі недакладнасць. Газета «Минский листок» пачала выходзіць не з 1866, а з 1886 го-

ня 1818 года, пра што гаворыць паслужны фармулярны спіс.

Што тычыцца выцяснення Гечан-Гечэвічам яўрэяў з гандлю – гэта не адпавядае рэчаіснасці. Ды і кіраўнік Паўночнага тайнага таварыства дэкабрыстаў у Мінску Н.М. Мураўёў, які знаходзіўся тут больш чым паўгода (1821–1822), быў адчувальны да розных грамадска-палітычных праяваў, але ні слова не сказаў пра гэтую з'яву ў сваіх шматлікіх лістах. Калі Мураўёў быў у доме Вікенція Іванавіча і размаўляў з ім на самыя розныя тэмы, то, відаць, не без парады губернатара набываў дэфіцытныя тавары (дарагія імпартныя віны, васковыя свечы і інш.) у крамах, гаспадарамі якіх былі яўрэі.

Адносна «вытеснення поляков из общественно-куль-

Традыцыі і сучаснасць

Лукаткі жыццёвага гужа

Алеся Унукоўская «Не разбіцца», Мн., 2011, «БМАgroup»

Песні Алеся Унукоўскай запамніліся многім яшчэ з касетных рэлізаў, з удзелу ў папулярных CD-складанках кшталту серыі «Беларускі хрысціянскі хіт» або трыб'юта Наталлі Арсенневай «З крывіцкай сям'і». І вось цалкам новая праграма амаль на гадзіну. Назву альбома «Не разбіцца» цудоўна тлумачыць сама мастацкая аздоба выдання, зробленая Кірылам Мусіенкам: жыццё чалавека інтэрпрэтуецца як пільны кантроль раўнавагі, пастаўлены перад гужаходцам. А гартуючы буклет, мы пабачым пакручасты ў лукаткі (пазначаны своеасаблівымі зігзагамі) працяг гэтага жыццёвага гужа, у якім на самрэч цяжка, але можна (і трэба) не разбіцца. Дый мудрасць народную не забывайма: «Узяўся за гуж – не кажы, што не дзюж».

Праўда, сам вобраз не назавеш рэвалюцыйным. Аматы бардаўскай песні цудоўна памятаюць альбом Уладзіміра Высоцкага (чые продкі, дарэчы, паходзяць з Беларусі) «Натянутый канат» (1977, «Polydog»), дзе таксама ёсць словы: «Он по жизни шаггал над помостом / По канату, натянутому, как нерв». Але нашая зорка бардаўскай песні не паўтарае, а развівае класічны вобраз, знаходзячы падмацоў-

ку той самай раўнавагі ў хрысціянскай веры. Фрагмент загаловай песні ў буклеце кружэлкі нават вынесены на асобную старонку разам з дынамічным партрэтам артысткі на малюнку Аляксандра Ліпоўскага:

Алеся Унукоўская

Госпад вялікі трымае зямлю,
Ведае крокі мае. І душу маю
Ён сцеражэ ад бедаў і зла,
Каб душа магла не разбіцца.

Не разбіцца, а ляцець вышэй,
Прыгажосцю боскіх ідэй
захапіцца.

Стылістычна не кожны назавеш ўзорнымі ў бардаўскай плыні песні гэтага альбома Алеся Унукоўскай (хоць на прэзентацыі кружэлкі падчас фесту «Цудна Каляды» спевы гучалі толькі пад гітару), бо выразна тут паўплывала на ейную творчасць і так званая «эпоха рок-н-рола». А праз гэта ў сферы гукавога ўвасаблення сучаснасці ў беларусаў з'яўляецца надзвычай нечаканы, але прывабны досвед. Калі вас уразіў нечым «Калядны рок-н-рол» гурта «P.L.A.N.», дык тут парадзе і гэтка «велікодны вальс» пад назвай «Гэй, everybody!»:

Хрыстос уваскрос!

І я...

Хрыстос уваскрос!

І ты...

Хрыстос уваскрос!

І мы...

Радасцю, радасцю
свецімся.

І не толькі музычны фармат або тэкст набліжае Алеся да

рок-плыні (хай сабе і акустычнай). Тут жа і пільна распрацаваны аранжыроўкі, і кантынгент музыкаў класічнага рок-бэнда: сама яна, Алеся Унукоўская (гітара, вакал, кампазіцыя, тэксты), Паўлюк Рысь (гітара, клавійныя, аранжыроўка), Аляксандр Гурын (бубны), Вадзім Кулік (пузон, саксафон). З гледзішча на хрысціянскую скіраванасць творчасці не выпадае дзівіцца, што альбом запісваўся ў дыхтоўнай баранавіцкай студыі «Селах», дзе ўвасаблялі свае творы й мінчане «Tesarüs», і гарадзенец Віктар Шалкевіч. Бралі ўдзел у гукасеціі альбома і запрошаныя музыкі: аранжыроўшчык Аляксандр Панін, бэк-вакалісты Артур Мадатаў, Вольга Барок, Альбіна Калінкіна. Ім усім удалося стварыць эмацыйна цёплы, канцэптуальны альбом, выразна акцэнтаваны гук якога чапляе ўжо ад першай песні («Толькі Бог, толькі ты»).

Праўда, не трэба шукаць тут нейкіх наватарскіх памкненняў шоў-бізнесу, бо альбом вытрыманы ў класічнай традыцыі дабраўсця. Аўтарка не толькі прапагандуе пастулаты хрысціянскай веры, але і акцэнтую

ўвагу на светлых бачынах жыцця, тым самым дапамагаючы людзям надта засяроджаным на адваротным. Па сутнасці, прымаўку «што ні робіцца, да лепшага» Алеся Унукоўская па-свойму – мякка і пяшчотна – разгортвае ў песнях «Я ехала дамоў», «Мой доўгі шлях», «Кліч», «Нябёсы», «А я свабодны», «Золатка», «Смакоўніца» ды іншых. Найбольш знакамітая з ейных песень, бадай, «Зоркі далёка», якая стала найбольш вядомай і часта выконваецца вернікамі ў касцельных песняспевах. Не памятаю, дзе пачуў яе ўпершыню, але ў альбом яна ўвайшла своеасаблівым бонусам напрыканцы.

І хоць у некалькіх песнях да напісання тэкстаў далучыліся і іншыя людзі (Аляксей Шэйн, Марыя Савушкіна), слухачу ўсё ж карціць запятаць спявачку: «А чаму яна занадта часта гаворыць ад імя мужчынскай асобы: няважна, кім я быў, важна, кім я стаў... спадзяваўся я і клікаў Пана... я знайшоў надзею і любоў... я свабодны...»? Бо гэта не толькі ў трэках з сааўтарствам Аляксея, але і ў чыста дамскіх вытворах.

Зрэшты, засяроджвацца над гэтым таксама не варта залішне, бо, пэўна, тое можна ўспрымаць у якасці абагульненага звароту да Бога ад імя Чалавека, не ператвараючы яго ў чыста жаночае памкненне. Магчыма, такім шляхам Алеся Унукоўская й завявала сабе стабільную армію прыхільнікаў на розных фестывалах, вандровках, камерцыйных канцэртах.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

«І лятуць мае

лёгкія сані»

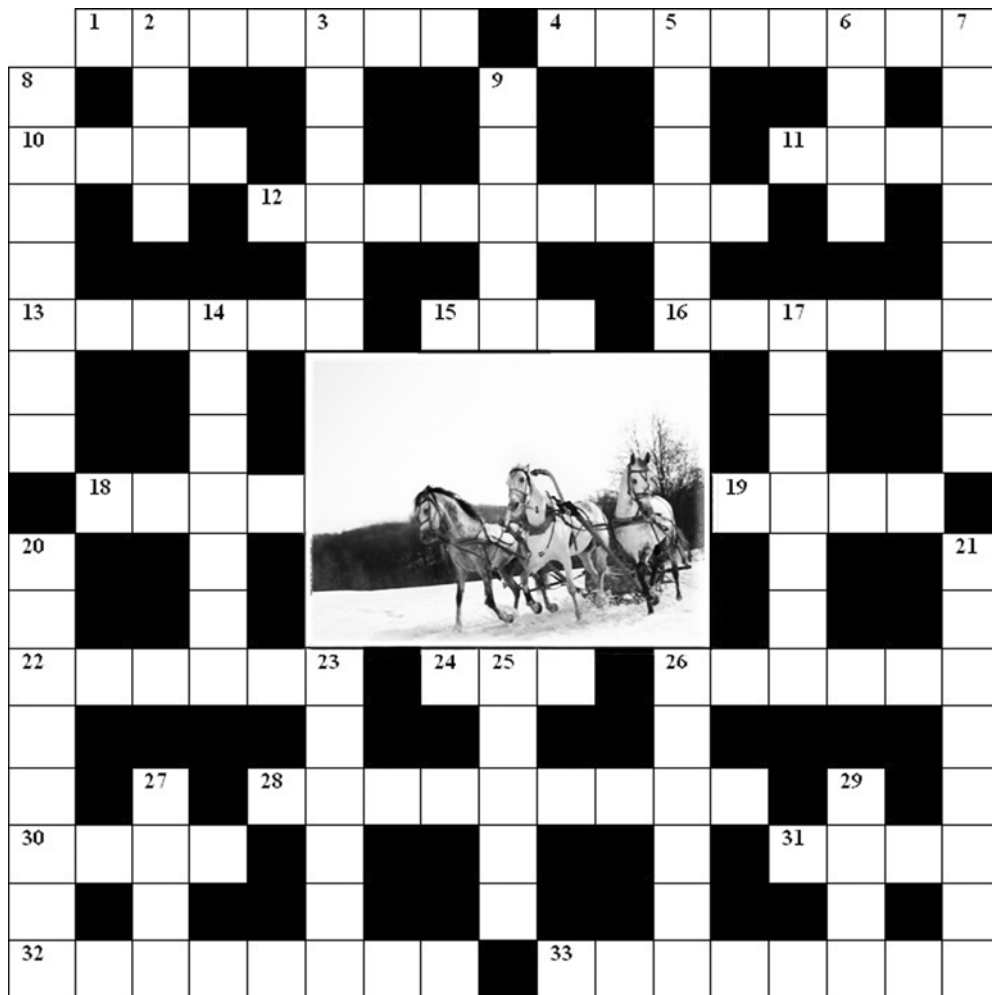
Уздоўж

1. Сухі ... – сухая вясна, сухое лета (прыкм.). 4. Апошняя дзіця ў сям'і (разм.). 10. «У белай пене праносыцца ...». 3 верша «Пагоня» Максіма Багдановіча. 11. Зямля пад садам, агародам. 12. Святое Раство – людзям ... (прыкм.). 13. «Гулянку справіў пан ...». 3 верша М. Багдановіча «Завіруха». 15. «... ягоны, убраны ў вянкі, шанаваць муц нашкодзі заўсёды». 3 верша Алеся Салаўя «Максіму Багдановічу». 16. Рыхтуй улетку сані, а зімой ... (прыкм.). 18. ... ці Саўка. Прысвятак беларускага народнага календара, які католікі адзначалі 5 снежня, а праваслаўныя – 18 снежня («... мосце, а Мікола гвоздзе»; прысвятак Міколы – 19 снежня). 19. Снегу павее – хлеба прыбудзе, ... разальцеца – сена набярэцца (прыкм.). 22. Перыяд паміж пачаткам Калядаў і Масленіцай, калі дазвалялася есці мяса. 24. Прэснаводная рыба. 26. ... ці Марк. Прысвятак беларускага народнага календара, прысвечаны ўгодніку – захавальніку жывёлы, адзначаўся 31 снежня. 28. Драпежная жывёла; у некаторых рэгіёнах Беларусі лічылася, што яна ідзе ў спячку на Міхайлу (21 лістапада). 30. У снежні мороз і ... вышай хаты – год будзе багаты (прыкм.). 31. Снежаны вока снегам чешыць, ды морозам ... рве (прыкм.). 32. Верш

Змітрака Бядулі («Сняжыначкі-пушыначкі // Ляцелі матылькамі»). 33. Лепей свой ..., чым чужое сала (прыкм.).

Упоперак

2. Вершаваная страфа з дзевяці радкоў. 3. ... Першаазваны. Прысвятак, адзначаўся 13 снежня. На ... дзяўчаты варажылі: «Святы ..., канпелькі сею, дай мне знаць, з кім буду спаць». 5. Невялікая сажалка. 6. «І лятуць мае лёгкія сані, // Унашуся я ў сінюю ...». 3 верша М. Багдановіча «Зімовая дарога». 7. Прысвятак, адзначалі 7 снежня. З гэтага дня пачыналася варажба: пяклі салёны праснак, і дзяўчына, якая хацела пабачыць у сне свайго будучага мужа, загадвала: «Суджаны, ражаны, прыйдзі мне вады падаць». 8. «Ну і грай жа, ..., // Хай ляціць там песня». 3 верша Цёткі «Музыкант беларускі». 9. Добрая ... даражэй за багацце (прыкм.). 14. Прысвятак, адзначаўся 17 снежня. Гэты дзень лічыўся «бабскім» святам, таму не пралі кудзелю, пяклі пірагі з макам («... ночы ўваравала, а дня прытачыла» (прыкм.). 17. Рух лёду па рацэ. 20. Помпа ў землясасным снарадзе. 21. Дзень тыдня; існуе павер'е, што сон, які прысніўся ў ..., збудзецца праз 7–10 гадоў. 23. Памочнік святара ў час царкоўнай службы. 25. «За сцяной запявае ..., // Сумна бомамі ў полі звоніць».

3 верша М. Багдановіча «Ноч. Газніца гарыць, чырванее». 26. Казка-прытча М. Багдановіча. 27. Якое ..., такое і племя (прыкм.). 29. «І тчэ, забыўшыся, ...,

// Заміж персідскага ўзора, // Цвятком радзімы васілька». 3 верша М. Багдановіча «Слуцкія тчачыкі».

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Дзе варта пабываць

Масленіца – унікальная і традыцыйная

Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту запрашае дзяцей і дарослых на музейныя мерапрыемствы, прысвечаныя святкаванню на Беларусі старажытнага **свята Масленіца, якое пройдзе з 19 лютага «Сустрэча Масленіцы» па 26 лютага «Провады Масленіцы».**

Святочныя мерапрыемствы ў гэтыя дні пачнуцца з 11 гадзінаў і працягнуцца да 16-й. Канцэрт фальклорных калектываў пачнецца а 12-й. Пад час свята можна даведацца, што значыць «Масленіца» і як у старажытнасці яна святкавалася: з якіх святаў і прысвяткаў складалася, якія стравы падаваліся на стол і каго асабліва шанавалі.

Масленічныя абрады і дзеянні здаўна былі накіраваныя не толькі на забеспячэнне аховы сям'і і грамады, але і садзейнічалі набліжэнню вясны. Правесці матухну Зіму дапамогуць спевы і карагоды ў выкананні гуртоў: народнага ансамбля музыкі і песні «Мінскія музыкі», народнага фальклорнага калектыву «Мілавіца», народнага фальклорнага ансамбля «Дубравіца» Рычоўскага цэнтра традыцыйнай культуры, народны ансамбль народнай песні «Сваты». Асаблівасцю свята «Сустрэча Масленіцы» стане паказ унікальных абрадаў і традыцыйных элементаў святкавання Масленіцы, сумесны выраб пудзіла Зімы, якое традыцыйна спальвалася ў апошні дзень святочнага тыдня – Даравальную нядзелю.

«Провады Масленіцы» ўразыць асаблівай вяселлю і гулліваасцю, характэрнымі для апошняга дня масленічнага тыдня. Калі ж вы хочаце пазбавіцца ад старых праблемаў і турботаў, нясіце старызню, якую таксама спаліце на гэтым вогнішчы.

Кожны наведнік зможа набыць смачны пачастунак – традыцыйны масленічны блін-сімвал веснавога сонейка.

У музеі на Масленіцу будзе ладзіцца конкурс «Масленічная лялька-2012». Матэрыял і памеры лялек залежаць толькі ад фантазіі творцаў! Конкурс пройдзе 19 і 26 лютага. Пераможцаў чакаюць прызы!

Спажайцеся далучыцца да кірмашовых забаваў: глядзіце прадстаўленне народнага ляльнага тэатра Батлейка, гуляйце ў народныя гульні, танцуйце беларускія танцы, гушайцеся на арэлях, частуйцеся рознымі прысмакамі, набывайце лепшыя ў нашых краях сувеніры ад народных майстроў! Таксама прапануецца катанне на конях і запражжных сабаках.

Кошт квіткаў для ўсіх катэгорыяў наведнікаў – 20 000 рублёў, дзеці дашкольнага ўзросту – бясплатна.

Паводле інфармацыі
арганізатараў

У тэатры «Зьніч»

17 лютага ўвазе глядачоў прапануецца монаспектакль **«Нобіль – барвяны ўладар»** паводле аповесці У. Караткевіча «Сівая легенда». Выканаўца заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў.

20 лютага глядачы ўбачаць музычна-паэтычны монаспектакль паводле твораў М. Багдановіча **«У краіне светлай...»**. У аснове сюжэта Апокрыф, які можна лічыць своеасаблівым паэтычным Евангеллем. Драматургію спектакля рухае нечаканасць настрою, рытм ствараюць песні, якія яшчэ больш раскрываюць перад намі розныя праявы памкненняў паэта. Выканаўца Вячаслаў Статкевіч, музычнае суправаджэнне Сяргея Сарокіна (гітара). Пачатак у 19.00.

23 лютага глядачам прапануецца прайсці пакутніцкі шлях галоўнай гераіні музычна-драматычнага монаспектакля **«Пачкай, сонца!»** паводле рамана Ліны Кастэнкі «Маруся Чурай». Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Галіна Дзягілева, кампазітар Алёксандр Залётнеў. Пачатак у 19.00.

28 і 29 лютага на сцэне ПРЭМ'ЕРА для маленькіх глядачоў: лялечны монаспектакль Л. Ніцой **«Ярык і Дракон»**. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Леанід Сідарэвіч. Пачатак у 15.00.

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАГІЯ (лац. magia ад грэч. mageia) – абрады, таямнічыя дзеянні або слоўныя формы-заклінанні, што выкарыстоўваліся чалавекам з мэтай звышнатуральным спосабам уплываць на істоты, прадметы і з'явы навакольнага свету. Узнікла ў першабытным грамадстве і захавалася ў рэлігійных вераваннях да нашага часу. Шырока былі распаўсюджаныя магічныя абрады пры першым выхадзе ў поле, уборцы ўраджаю, абрады выклікання дажджу і інш. З узнікненнем класавага грамадства і з'яўленнем складаных формаў рэлігіі элементы яе ўвайшлі ў складнікі культавых дзеянняў (напр., асвячэнне стравы, хрэсныя хады да святых месцаў і інш.). У сярэднія вякі адрознівалі магію белую – чараўніцтва пры дапамозе нябесных сілаў (маленні са зваротамі да Бога, Божай Маці і інш.) і магію чорную – чараўніцтва пры дапамозе пякельных сілаў.

Паводле мэтаў накіраванасці магія падзялялася на некалькі тыпаў: шкодную, ваенную, любоўную, лячэбную, прамысловую, сельскагаспадарчую, побытавую і інш. Шкодную выкарыстоўвалі супраць ворагаў. Перажыткі яе захаваліся ў выглядзе праклёнаў, магічных дзеянняў над следам чалавека і інш. Ваенная выкарыстоўвалася пры наступленні супраць ворагаў: танцы,

заклінанні зброі, нашэнне талісманаў ад варожых стрэлаў, дзідаў (пазней куляў). Прыёмы любоўнай магіі выкарыстоўвалі з мэтай «прываражыць», «прысушыць» каханага ці «адсушыць», «адваражыць» нялюблага, адпомсціць разлучніцы і інш. Адзін са старажытных тыпаў магіі – прамысловая: рознага роду дзеянні, мэты якіх – садзейнічаць паспяховаму паляванню, рыбнай лоўлі і інш. Неаддзельная ад яе земляробчая ці сельскагаспадарчая, якая спалучала ў сабе шэраг абрадаў і дзеянняў, накіраваных на атрыманне добрага ўраджаю, уратавання ад сухавею, паводкі, прадухіленне паморку свойскай жывёлы і інш. Старажытная таксама лячэбная магія (знахарства), у якой выкарыстоўвалі талісманы, акурванне хворага дымам, выхукванне, выгрызанне хваробы і інш. Часам магічныя дзеянні праводзілі не над самім хворым, а над яго валасамі, пазногцямі, адзеннем і інш. Шырока выкарыстоўвалі шэпты і замовы. Лічылі, што многія хваробы былі вынікам дзеяння злых духаў, таму ў тэкстах замовы сустракаюцца просьбы да іх ці пагрозы ім. З мэтай магічнага ўздзеяння на звышнатуральныя сілы выкарыстоўвалі агонь, ваду, зямлю (стыхіі), некаторыя расліны, камяні, гліну і інш. Так, «нашаптанай» вадой паўсюдна лячылі т.зв. ўрокі. Магічную сілу засцерагаць ад няшчасця і злых духаў прыпісвалі многім прадметам,

выявам, дзеянням. Часта магія была знявясняю т.зв. чараўнікоў, ведзьмаў. Рэшткі магічных забабонаў і па сёння засталіся ў побыце часткі насельніцтва краіны.

МАЁНТАК (са старабел. мовы) – від зямельнага ўладання ў феадальную і капіталістычную эпохі. У шырокім сэнсе – сукупнасць феадальнай зямельнай уласнасці і звязаных з ёю правоў на феадальна-залежных сялян. У маёнтку уваходзілі панская гаспадарка (домен) і сялянскія трымання. Адрозніваліся сацыяльнай прыналежнасцю і паходжаннем правоў іх уладальнікаў, эканамічнай структурай, памерамі. Падзяляліся на дзяржаўныя, прыватна-ўласніцкія і царкоўныя.

Маёнткі дзяржаўныя, уласнікам якіх быў вялікі князь (гаспадар), з 1569 г. кароль, мелі розныя назвы: воласці, двары, эканоміі, староствы, каралеўшчыны і інш., але ў іх быў адзіны юрыдычны статус – велікакняжацкія (гаспадарскія) ці каралеўскія. Даходы ад іх выкарыстоўваў гаспадар як на дзяржаўныя, так і на асабістыя патрэбы. Маёнткі, якія феадалы (шляхта) атрымлівалі ад вялікага князя ці магнатаў за ваенную і інш. службы або ў спадчыну ад родзічаў, – прыватна-ўласніцкія. Вядомыя «атчызныя», «дзедзічныя», «даніны», «выслугі» і інш. Феадалы мелі неабмежаваныя правы на сваю ўласнасць, што было замацавана ў прывілеях, Статутах Вялікага Княства Літоўскага 1529, 1566, 1588 гг. Царкоўныя маёнткі – уласнасць духоўных устаноў (епіскапстваў, манастыроў, цэркваў, касцёлаў). Аснова вытворчай дзейнасці маёнткаў – сялянская гаспадарка, аснова даходаў – прыбавачная пра-

ца феадальна-залежнага насельніцтва. Эканамічная структура вызначалася яго гаспадарчай накіраванасцю і характарызавалася як рознымі суадносінамі памераў панскай і сялянскай зямлі, так і перавагай той ці інш. рэнты. Да сярэдзіны XV ст. асноўнай формай рэнты ў дзяржаўных феадальных маёнтках быў натураны аброк, у далейшым пашыраліся паншчына і аброк грашмыма (чыныш). Пасля правядзення валочнай памеры (XVI ст.) у дзяржаўных, а потым у прыватных і царкоўных маёнтках ствараюцца фальваркі. Як феадальная гаспадарка тэрмін фальварак быў сінонімам маёнтка (гэта характэрнае ў асноўным для невялікіх маёнткаў з адным фальваркам). У буйных – мелася і па некалькі фальваркаў.

У Расіі да XVIII ст. тэрміну маёнтка адпавядалі вотчыны і памесце. Пасля прынятага Пятром I Указа пра адзінападчыннасць (1714 г.) памесці зліліся з вотчынамі ў адзіны від уласнасці, тэрмін маёнтка (нерухомая маёмасць) стаў для іх агульным азначэннем; у гэтым сэнсе ён выкарыстоўваўся і на беларускіх землях да пач. XX ст.

У вузкім сэнсе маёнтка – цэнтр уладання, панскі двор, сядзіба з гаспадарчымі і жыллёвымі пабудовамі. Найбольш поўнае ўяўленне пра феадальныя сядзібы даюць інвентары (вопісы ўладанняў). Паводле іх, кожны маёнтка меў сядзібу (двор), дзе жыў уладальнік ці маёнткавая адміністрацыя. У буйных з некалькімі гаспадаркамі двор быў амаль у кожнай сядзібе.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)